

ljon, nalazi se na Tuškancu i čeka obnovu. Vrlo jasna koncepcija izložbe *Korak do novog stoljeća* i odličan likovni materijal, kao i vrstan postav s upotrebom suvremene tehnologije, te jednostavan i pregledan katalog jamče dobar odaziv posjetitelja. Zanimljivo je da će izložba dobiti i povratnu informaciju zahvalju-

jući primjeni suvremene tehnologije, odnosno stroja koji anketira posjetitelje na izlasku iz izložbenog prostora i statistički obrađuje njihove odgovore na postavljena pitanja. Zbog svega navedenog možemo biti sigurni da će rezultati ankete biti obećavajući.

Andreja Der-Hazarijan Vukić

POHVALA ŠKOLI

Zagrebačke škole - škole i fakulteti međuratnog razdoblja

Hrvatski školski muzej, Zagreb

8.3.-18.3.2007.

Autorice izložbe: Silvija Limani i Vanja Žanko

Praksa ponavljanja izložbe u relativno kratkom vremenskom razmaku postala je svojevrsan zaštitni znak autorskog dvojca, Silvije Limani i Vanje Žanko. Tako je i izložba *Zagrebačke škole*, postavljena u Hrvatskom školskom muzeju, popraćena promocijom kataloga, imala svoju premijeru krajem 2005. u galeriji "Modulor" (CZK Trešnjevka). Autorice izložbe i kataloga, mlade povjesničarke umjetnosti, već nekoliko godina sustavno obrađuju period moderne na različitim tipskim primjerima izgradnje u Zagrebu. Nakon opsežno obrađenih vila u Bosphorskoj ulici, za novu temu izabrale su školske zgrade, a sve to u sklopu istraživanja koja bi trebala biti objedinjena projektom *Arhitektonskog vodiča Zagreba*, na kojem, pokazalo se i ovom izložbom, vrijedno rade.

Na izložbi je predstavljeno dvadeset školskih zgrada građenih u razdoblju od 1924. do 40-

ih godina, među kojima mnoge svojim inovativnim i funkcionalističkim arhitektonskim oblicima čine bitan dio korpusa nastalog u ovom plodnom razdoblju zagrebačke arhitektonske povijesti. Prateći redoslijed predstavljenih osnovnih (pučkih) škola, gimnazija i fakulteta, pratimo ujedno i razvoj školstva na ovim prostorima. Počinjemo shvaćati onaj prosvjetiteljski zamah kojem je poticaj dao još Izidor Kršnjavi došavši 1891. na mjesto predstojnika Odjela za bogoštovlje i nastavu, kada je proveo niz školskih i visokoškolskih reformi u nastavi te izgradio i pregradio nekoliko desetaka školskih zgrada.

Nakon završetka Prvog svjetskog rata za Zagreb je započelo vrijeme rasta, kako ekonomskog, tako i demografskog, što je simultano i organizirano pratio i njegov urbanistički razvoj. Sretna okolnost bila je prisutnost generacije

mladih, tek završenih arhitekata koji su se vratili sa školovanja iz tada najjačih centara moderne arhitektonske misli: Beča, Berlina, Pariza, Praga i Rima. Grad se počeo planski širiti prema tadašnjoj periferiji, predviđenoj za izgradnju radničkih naselja, koja su trebala i prateću infrastrukturu, a škola je, uz crkvu, bila u tom smislu nezaobilazna. Ova izložba skrenula je pozornost na zanimljivu činjenicu da su u mnogim primjerima upravo školske zgrade bile orijentacijski i urbanistički markeri za kasnije podignute sklopove kuća, a ponekad i okosnice čitava naselja. Takav vizionarski zadatak mogli su riješiti samo najbolji, među kojima su najznačajnija imena moderne arhitekture: Ivan Zemljak, Ivan Pičman, Zvonimir Vrkljan, Zoja Dumengjić, Egon Steinmann, Vjekoslav Bastl, Juraj Neidhardt, Milovan Kovačević, Edo Šen, Vladimir Šterk i Jaromir Dubsky. Najproduktivniji i najinventivniji u toj grupi arhitekata bio je Ivan Zemljak, koji potpisuje čak osam škola. Osim već legendarne osnovne škole na Jordanovcu (1930.-31.), kao i onih koje su slijedile, a koje su svojim tlocrtnim razdiobama te kombinacijama kubičnih oblika dosegle funkcionalni i estetski sklad, postavivši visoke standarde za sve buduće školske zgrade, imamo priliku vidjeti i "novonađenu" prethodnicu istog autora. Radi se o osnovnoj školi na Novoj cesti (1928.), danas Osnovna škola kralja Tomislava, koja svojom klasičnom dispozicijom sjajno upotpunjava evolucijsku krivulju arhitektova rada.

Popis gimnazija autorice započinju još jednim kapitalnim zdanjem. Riječ je o zgradi Nadbiskupske gimnazije i sjemeništa (1926.-29.) na Šalati, jedinoj zagrebačkoj realizaciji graditelja Jurja Neidhardta, Behrensova đaka i Le Corbusierova suradnika. Monumentalni kom-

pleks od devet povezanih zgrada razmještenih u obliku potkove, s bazilikalnom crkvom kao okosnicom, izgrađen je na preko pet jutara zemljišta. Ovaj školski sklop, sa zanimljivim ekspresionističkim elementima, koji su dobro očuvani i u interijeru (sudeći prema prikazanim fotografijama sadašnjeg stanja), još i danas neupitno i neometeno vlada bregovitim kruništem Šalate. U ovom "gimnazijskom" dijelu izložbe, uz još jedno u nizu Zemljakovih ostvarenja, Obrtnu školu na Savskoj cesti (danas zgrada MUP-a RH), među vrijednim primjerima izdvojila bih gimnaziju u Križanićevoj ulici (1930.-32.), rad arhitekta Egona Steinmanna, koja danas udomljava četiri različite gimnazije. Njezin jednostavan tlocrt u obliku slova U ne samo da je oblikovao svojevrсни forum ovog dijela grada, definirajući četiri ulice, nego svojim dvjema jednakovrijednim ulaznim frontama, podignutim na polukružna stepeništa, već godinama predstavlja gotovo sinonim zagrebačkih gimnazija. Ono čega njezini današnji polaznici nisu svjesni jest regresija u ponudi, budući da iz nacрта i prateće dokumentacije saznajemo kako je škola nekada imala ambulantu, veslaonu, a veliko je dvorište zimi postajalo klizalište!

Kako je nemoguće osvrnuti se na sve izložene škole, kao i na sve zastupljene arhitekate, za što uostalom služi katalog, spomenut ću za kraj jednu od četiriju predstavljenih fakultetskih zgrada. Radi se o zgradi Državne trgovačke akademije i Državne ženske stručne škole (1936.-38.), danas sjedištu MORH-a, na Trgu kralja Petra Krešimira IV. Taj veliki urbanistički i arhitektonski zadatak uspješno je riješio arhitekt Zvonimir Vrkljan, jedan od malobrojnih zagrebačkih đaka. Građena u vrijeme formiranja novog trga, ta velika trokatna zgrada svo-

jim monumentalnim simetričnim pročeljem definira njegovu sjevernu stranu, dok se njegova južna strana istovremeno obrubljuje suvremeno oblikovanim perivojem, prema pejzažnom projektu Cirila Jegliča i Ivana Zemljaka, što zajedno do danas čini skladnu i očuvanu cjelinu.

Da autorice nisu samo slijedile već utabani put dosadašnjih istraživanja svjedoče i tri škole izgrađene u ovom razdoblju koje do sada nisu bile spominjane u stručnoj literaturi; osim već spomenute Zemljakove, tu su Pučka škola na Zavrtnici (1924.-26.), današnja zgrada SUVAG-a u ulici Ljudevita Posavskog, rani rad arhitekta Vladimira Šterka, i pučka škola u Kustošiji (1941.-43.), današnja Osnovna škola Kustošija, koju je projektirao Jaromir Dubsky. Uvrštavanjem tih škola u međuratno razdoblje ne samo

da je otvoren prostor za istraživanje opusa nedovoljno poznatog J. Dubskog nego je bačeno i novo svjetlo na djelo I. Zemljaka i V. Šterka.

Izneseni podaci govore kako je većina škola i danas, nakon više od pola stoljeća, u istoj funkciji, što navodi na zaključak o dalekovidnosti njihovih projekatana i odličnoj tehničkoj izvedbi, ali i postavlja pitanje mogu li one jednako kvalitetno pratiti potrebe učenika 21. stoljeća. Katalog izložbe na pedesetak stranica vrlo detaljno prikazuje rezultate istraživanja, prezentirajući svaku školu fotografijama nekadašnjeg i sadašnjeg stanja, nacrtima te digitalnim ortofotom s ucrtanom tlocrtnom pozicijom škole. Uz predgovor Krešimira Galovića i uvodni tekst autorica, za svaku je pohvalu detaljni popis izvora i fotografija te bogata bibliografija, često neopravdano zanemareni seg-

menti mnogo pretencioznije koncipiranih kataloga. Kako su autorice ovaj projekt ostvarile u suradnji sa školama, uz uobičajenu arhitektonsku prezentaciju projekata izloženi su i zanimljivi podaci iz školskih spomenica o povijesti škola te likovni radovi njihovih učenika na istu temu. Na taj je način ovo istraživanje dobilo "građevinske" tri dimenzije, a sama iz-

ložba, primjereno smještena u Hrvatski školski muzej, svojim naglašeno edukacijskim elementom i čitkošću, podsjetila je na spomenuti prosvjetiteljski zanos Izidora Kršnjavija s početka ovog teksta.

Svjetlana Sumpor

MALI KORACI, VELIKA MISIJA

Proletni salon 1916-1928.
Umjetnički paviljon, Zagreb
12.4.-20.5.2007.

Autor izložbe: Petar Prelog
Likovni postav: Oleg Hrčić

Na izložbi *Proletni salon 1916 - 1928.*, u zagrebačkom Umjetničkom paviljonu, okupljena su glasovita, antologijska djela, već otprije (pre-)poznate važnosti za povijest hrvatske moderne umjetnosti, dosad uostalom već mnogo puta izlagana i reproducirana, uz nekoliko djela koje zagrebačka publika nije imala priliku vidjeti u skorije vrijeme, kao što je slučaj s pojedinim djelima iz beogradskih i riječkih zbirki. Cjelovitost dojma narušava jedino činjenica da su neka za tu tematiku iznimno važna djela (Tartaglin *Autoportret* iz 1917., Gecanov *Cinik* i Šulentićev *Portret dr. Stjepana Pelca*) zbog potreba drugih izložaba predstavljena samo reprodukcijama te da nedostaju Gecanovi crteži.

Ni likovni postav, koji potpisuje Oleg Hrčić, ne donosi veća iznenađenja, nego slijedi prijedlog

periodizacije *Proletnog salona* autora izložbe i kataloga, Petra Preloga, tako da su izložci organizirani u tri skupine sukladne prvom, drugom i trećem razdoblju, što je naglašeno i informativnim panoima, s time da su plakati, grafike i crteži prezentirani kao zasebna skupina.

Izložbu prati bogato ilustriran dvojezični (hrvatski i engleski) katalog, s tekstom koji je očito rezultat vrlo ozbiljnog i pomnog istraživačkog rada. U njemu Petar Prelog smješta izložena djela u povijesni kontekst, objašnjava okolnosti u kojima se pojavila organizirana izlagačka djelatnost *Proletnog salona*, kao i njegovo značenje, te vrednuje izložbe i djela.

Tijekom dvanaest godina postojanja *Proletnog salona* održano je dvadeset i šest izložaba, na